

SZÁVAI ISTVÁN

Magyarország Gyermekszemmel – linómetszetekben

Ha azt halljuk, hogy általános és középis-
kolások elbicikliztek mintegy 1400 telepü-
lésre, és elkészítettek mint-
egy 8300 linómetszetet,
nyilván valami nagy, orszá-
gos akcióra gondolunk;
„egy központban kitaláltak
valamit, aztán megcsinál-
ták”. S közben gyanakod-
hatunk: „miért nem láttuk az eredményt,
hol vannak a remekművek, na, nyilván el-
fogyott a pénz, a lendület, vagy az elkészült
munkák minősége hogy maga után kíván-
nivalókat”.

De ha egyik sem, akkor nyilván egy
megszállott biciklista rajztanár van a do-

log mögött, aki egész évben erre készült a
gyerekeivel – valahogy jóvá kell tenni az év
közben épp csak eldöcögő órákat. Konrád
György panaszkodik valahol az efféle figu-
rákról. Folyton ki kell találnak valamit,
amivel valahogy az előtérbe kerülhetnek.
Valamiért jobb ott, az előtérben. Hát még
ha egy kis pénz is jön vele.

Pályakezdő rajztanárként nem gondol-
tam volna, hogy bármit is kitalálhatok,
minden energiám arra ment el, hogy be-
vigyem az órákra, amit mások kitaláltak.
(Barcsay Kör, Gaál Imre Rajzsakkör,
GYIK-Műhely, Apagyi Mária – Lantos

Ferenc, Koltai Magdol-
na, Zombori Béla, hogy
csak néhány programot,
nevet említsek.) Előtérbe
kerülni pedig kifejezetten
féltem.¹ Mások persze
máshol találták ki azt a

valamit, és az adaptálás során – ha az em-
ber odafigyelt – minden módosult valame-
lyest, néha annyira, hogy az eredmény már
egészen más volt. A linómetsző ország-
járásnak is voltak ilyen apró előzményei,
de Balogh Eszti kérdése („Miért nincs?”)
vagy Pápai Judit lelkesedése nélkül nem

pályakezdő rajztanárként
nem gondoltam volna, hogy
bármit is kitalálhatok

¹ Ideológiai és praktikus okokból egyaránt. A kisebb baj az előtérrel, hogy „a fekélyhez kapcsol”, a nagyobb, hogy elvisz egy csomó időt. Ugyanakkor a készítés („Légy valaki, légy tekintélyes, légy híres!”) – ott volt bennem. A megoldást az „arra érdemesek”, a hasonzorúék figyelme jelentette.

lett volna belőle országjárás. Még lesz róluk szó.

APRÓ ELŐZMÉNYEK

Amikor az ember a hetvenes évek közepén, egy kis falusi iskolában rajzot kezd tanítani, és meglátja a szakfelügyelője (Marton László) szakkörében készült linómetszeteket, nyilván a homlokára csap. „Hát persze! Így jut is marad is, nem kell tovább ennem magam, hazavigye-e a gyerek a gyönyörű munkáját, vagy kitegyük az iskola falára.” Elkezdünk hát linót metszeni.

A Gaál Imre Rajzsakkör kiállított Szolnokon. Morvay László² ott előadást tartott, bepillantattam egy önszerveződő, önállóan gazdálkodó csoport életébe. Én addig idegenkedtem a pénzeztől, technikázástól. Különben nem mondom, hogy a kiállítás vagy akár az említett bepillantás letaglózott, voltak fenntartásaim, de az ötödikes tanmenetemet már az előzőeknél játékosabbra terveztem – és belevágtunk a metszetek eladásába. Kiállításokat rendeztünk, játszóházakat tartottunk, meg mindenféle barter vállalkozásokba bonyolódunk. Képeslapokat metszettünk vállalatoknak, cserébe termékeket vagy készpénzt adtak. Már volt annyi pénzünk, hogy az órán minden gyerek megtanulhasson linót metszeni. Megkedvelték, délután is folytatni szerették volna, indítottam hát egy iskolai linómetsző szakkört.

Ha az ember osztályfőnök is volt, és komolyan vette a havi egy kötelező rajgyű-

lést (amit persze a falusi iskolában kirándulássá, a városi iskolába való áttelepülés után pedig uszodázássá konvertált), természetesen jött a nyári osztálytábor ötlete. Mivel ekkoriban a megyei úttörőszövetség minden nyáron szervezett egy kerékpártábor – ingyenes szállással, jelképes árú étkezéssel – ide nevezünk be osztályaim kerékpárképes tagjaival. (Érdekes volt az első éjszaka. Tízegynéhány fiú készülődött elalváshoz az egyik teremben, három

lánynak a másik teremben kellett volna aludnia. „Ez hülyeség, csak nem fognak ott hárman árválkodni! Aludjunk együtt! Ha valaki öltözik, majd nem nézünk oda!” Azontúl ez alapszabály lett.)

Megint csak természetes volt, hogy egy tavaszi napon kibicikliztünk Zagyvarékasra szép régi házakat rajzolni. Itt kezdődött az újabb történet.

LINÓMETSZŐ ORSZÁGJÁRÁS

– Elmegyek a Postára, veszek egy képeslapot! – mondta Balogh Eszti.

– Á, ilyen kis falvaknak nincs képeslapjuk.

² A Gaál Imre Rajzsakkört Morvay László rajztanár (később a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola tanára, a pécsi Janus Pannonius Egyetem adjunktusa) alapította 1974-ben a pesterzsébeti József Attila Általános Iskolában, majd harminc éven át vezette. Lásd: https://issuu.com/kobart/docs/morvay_laszlo_1947-2004

– Miért nincs?

– Nagyon sokba kerülne. Drága a fotós munkája, sokba kerül a nyomdai klisé, és erősen ráfizetéses lenne, mert legfeljebb pár száz példányt lehetne eladni.

– Nagy kaland! Metsszük ki a rajzokat, és nyomjunk róluk képeslapot!

– El is lehetne adni.

– Á, mire lenyomsz százat, megunod az életed!

– Akkor a nyomdával kellene nyomtatni.

– Nem rossz ötlet, ha a dúcraól nyomják, kliséköltség sincs. *(Persze kell beállítás, ez-az, de Forgó Gyuszi nyilván megcsinálja a Szoltisz Nyomdában anyagköltségért – gondoltam.)*

– A nyári biciklitáborban mindenhol csinálhatnánk metszeteket, ahol megalzunk.

– Vagy szervezhetnénk egy olyan tábor, ahol a megye összes településén átb-

találkozzanak a helybeli gyerekekkel, és közösen készítsék el a linómetszeteket

De mindezt valahogy meg is kellett szervezni.

Olvasótábor-ügyben már kapcsolatban voltam a Megyei Könyvtárral. Bementem a gyermekkönyvtár vezetőjéhez, Pápainé Kemenczy Judithhoz az ötlettel. Nagyon

fellelkesült, néhány hét alatt megszervezte az egészet. Mindenütt a könyvtárosok voltak a helyi szervezők. Tőlünk pedig tizenkét általános iskolás készült arra, hogy kettesével elbicaizzanak

egy-egy település iskolájába, könyvtárba, találkozzanak a helybeli gyerekekkel, és közösen készítsék el a linómetszeteket, amikről később képeslapok nyomhatók. Tartottak egy kis bevezetőt, hogyan vazoljuk fel a rajzot, hogyan másoljuk át a linódúcra, megmutatták, hogyan kell vésni, aztán kezdődött a közös rajzolás, metszegetés. Munkadíjként ebédet kaptak, illetve esténként egy-egy iskolában a szállás is ingyen volt. Mert amikor elkészültek a metszetek, a két gyerek tovább biciklizett az aznapi szálláshelyre, itt nyomtattuk le a dúcokat, sőt még színesbe is átnyomtuk, és kimetszettük őket. Embertelen munkának láttam, de a gyerekek élvezték. „Ugye, jövőre is lesz?”

Legyen. Bejárjuk sorra a megyéket, nyilván mások is csatlakoznak majd hozzánk, futótűszerűen terjed az akció, néhány év alatt kész lesz az egész országot ábrázoló metszetsorozat. Persze azért utána sem fogjuk abbahagyni a bicikliztetést, nyaranta eltekerünk a hasonszőrűekhez, de erre azért nem kell hetekig szervezkednünk. Mert egy ilyen megyejáró linómetsző túra megszervezése azért nem kis munka.³

cikliznénk, és minden falunak, városnak elkészíthetnénk a képeslapját. Gazdagok leszünk! *(Tényleg, miért ne szerezhethetnénk valahonnan egy leselejtezett Grafopress gépet? Akkor magunk is nyomhatnánk a lapokat!)*

³ 14 évvel ezelőtt összefoglaltam a tanulságait, a megszívlelendőket: <http://szavaistvan.x3.hu/metszokormagyoyel/nagycsoportvezetoktrtf2004.htm>
Ezen a címen egyúttal a túrákon készült linómetszetek többsége is látható, megyénként, településenként.

MEGYEJÁRÁSOK IDEJE

Ahhoz, hogy másutt is metszőkörök támadjanak, közzé kell tegyük a legfontosabb tudnivalókat a linómetszésről, és olcsó eszközöket kell biztosítanunk. Kiadtunk hát egy kis füzetet a linómetszés technikájáról, ugyanakkor gyártani kezdtük a vésőket, festékező hengereket, tubusolgattuk a nyomdai hulladékból visszamentett festékeket, daraboltgattuk a Pannonplast hulladékából származó linót, küldözgettük a kis csomagokat, a művészellátóénál lényegesen alacsonyabb áron.

Közben egyesületté alakultunk, a gazdálkodásunk teljesen törvényessé vált. Adtunk-vettünk, szponzorokat gyűjtöttünk, pályázatokat írtunk. Végül csak pár száz forintos önköltséggel járt fejenként az országjárás. Akinek ez is sok volt, ingyen jöhetett.

A második megyejárásra, Csongrád megyébe már negyvenvalahányan indultunk, három nagycsoportban. Részben a Széchenyi Körúti Általános Iskola tanulói, részben a város középiskoláiból jelentkező vendégdiákok. Az egyik nagycsoportot én vezettem, a másikat Bulkay Juli, aki Kisújszálláson vezetett rajzsakkört, és linómetszéssel is foglalkoztak, a harmadikat két kolléganő Budapestről, akik hallottak a tavalyi túráról, és jelentkeztek, hogy szívesen jönnének velünk. Szeged volt az utolsó állomás, ott találkozott a három csoport. Megjöttek Patríciaék, gyönyörű metszetekkel, jó hangulatban, de a tanárok nélkül.

– Hova lettek?

– Á, próbálták játszani a szokásos parancsolgatós tanárszerepet, mi

visszavertük, erre hazautaztak. De jól elboldogultunk nélkülük is.

Szóval a túrát két gimnazista vezette, meg kell hagyni, mintaszerűen.

Minden évben sorra vettünk egy-egy megyét. A városnak hála, be tudtunk szerezni húsz Csepel Schwinn váltós biciklit és hálósákokat. Kerékpáros táskákat is készített egy bőripari vállalat. Nagyon dobott a túrateljesítményeken, a hangulaton. Új csoportvezetők jöttek a tanítványaikkal. Ferenczy Tünde Kismarjáról, Koczka István Budapestről, Boros Anikó, Darabontné Juhász Zsuzsa, Nagy Katalin,

Nagy Dénes Szolnokról.

Ez volt a túra aranykora. Bevételeinknek hála szinte ingyen túrázghattunk.

Minden tavasszal kerékpáros edzésekkel kezdtünk. Értesítettük a

megcélzott megye iskoláit, kezdték jönni a visszajelzések, kialakítottuk a menetrendet, a szálláshelyekre megküldtük a linómetsző egységcsomagokat, aztán elindultunk az iskola elől, a távolabbi megyékbe vonattal. Reggelente két-négyfős kiscsoportok indultak neki az utaknak, hogy valahol foglalkozást tartsanak, együtt metsszenek a helybeli gyerekekkel, és persze a nyomtatottakat is elkészítették, lábbal taposgatva. Ha senki sem fogadta őket, rajzoltak egy-egy képet, amit később, az aznapi szálláshelyen metsszettek ki. A szálláshelyeken délután meta-, foci-, krikett-, kosármecsek a helybeliekkel, este benti játékok. Lámpaoltás után esti mesék. Reggel gyors öltözés, reggeli, aztán felpakolás, újabb szétrajzás. Esténként mindig egy új szálláshelyen gyűltünk össze. Közben persze találkoztunk a települések érdekes embereivel, helytörténetesek meséltek, Földi Péter a festményeit mutatta meg, Kurtág György és Márta

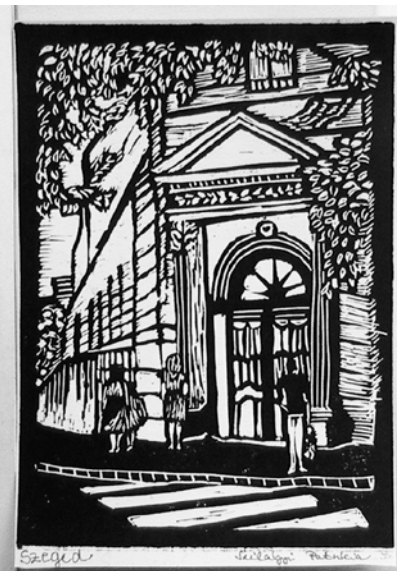
minden tavasszal
kerékpáros edzésekkel
kezdtünk

néni zongorázott... Élmény élmény hátán. A legnagyobb élmény persze maga ez a játékos, munkás együttlét; gyorsan, hatékonyan kipakolni a reggelit, vacsorát, mosogatni, takarítani, hogy minél több idő maradjon a munkára, játékokra, beszélgetésekre.

A túra után, itthon gépi nyomatsorozatok is készítettünk. Néhány településről megrendeléseket kaptunk, kiadtuk 25 település képeslapjait. Közben a katonai repülőtér felszámolta a nyomdáját, nekünk adtak egy tégelysajtót, betűkészleteket meg részben a Verseghy Nyomdából, részben a Grafopress KFT-től kaptunk. Úgyhogy már saját műhelyünkben is készültek kis sorozatszámú képeslapok. Ezek nem kerültek forgalomba. Takács Géza megemlítette, hogy Esterházy Péter szeretett volna egyszer Magyarország valamennyi településén átautózni. Mi is valami hasonlóban utazunk, és tudtuk róla, hogy szeret képeslapokon levelezni, küldtünk hát neki a képeslapokból. „Én egyébként évek óta a Szolnoki Metszőkör által készített levlapokon levelezek, vagy hát lapozok; azért is szeretem a lapjaikat, mert keveset lehet rájuk írni, *drága anyagom*, és már a lap alján

vagyok, hála Istennek. Különösen jó, ha németül kell írni, *sehr geehrt*, hopp, és már nem is lehet folytatni. Napi kapcsolatban vagyok így velük, naponta megérintem így a munkájukat, ily módon ismerősek nekem ezek az ismeretlen (már nem is) gyerekek, akiknek köszönettel tartozom.”⁴

Elküldtük a Postaigazgatóságnak metszeteink kicsinyített fénymásolatait. Nem mutatnának-e jól egy bélyegsorozaton? „Kérésüket előjegyeztük!” (Azóta elkallódhatott valahol az az előjegyzés.)⁵

AMI EDDIG TÖRTÉNT, JÓ VOLT

Aztán teltek az évek, a sporttagozatos iskolából átmentem a művészeti iskolába, itt főleg alsósokkal dolgoztam, kezdett megfogyni a túrák utánpótlása. Az első

⁴ A nagy szolnoki álldogálás [a Metszőkör kiállításának megnyitóbeszédje], Élet és Irodalom, 1998. 47. sz.

⁵ Az Új Pedagógiai Szemle 1993-as évfolyamának lapszámaiban láthatók a Metszőkör országjáró nyári túránk készült képeslapok.

túrázók már dolgoztak, másra kellett a szabadság, újak pedig nem jöttek, mert hiányzott az évközi „együttes élmény.” Akik túravezetőkként csatlakoztak, saját táborokat szerveztek, de ezek inkább hagyományos képzőművész táborok voltak.

2003-ban Győr-Moson-Sopron megyébe indulunk, az utolsó napokban jöttünk rá, hogy már csak három általános iskolásunk maradt. A többiek középiskolások, egyetemisták. Döntöttünk, bármennyire is rossz ránézni a térképre, ha jövőre nem sikerül valamilyen általános iskolában megkapaszkodni,

megmentszhető lenne-e a maradék öt és fél megye

akkor kihagyunk néhány évet, és csak civilben biciklizünk, rajzolunk, metszünk, a magunk örömeire. Ami eddig történt, jó volt, ami ez után jönne, már csak erőlködés lenne. Ennyire futotta. 1990 és 2002 között 196 túrázó 1400 települést járt be a

háromezerszázegynéhányból. (Egyik nyáron még egy Székelyudvarhely környéki túra is megesett.) Elkészült mintegy nyolcezer metszet. Barátságok születtek, némelyiknek házasság lett a vége. Egy fiúcsapat gyalogtúrákkal folytatta, amelyek azóta is tartanak, persze már feleségekkel, gyerekekkel együtt. Hogy feltámasztható lenne-e a túra? Megmentszhető lenne-e a maradék öt és fél megye? Részünkről már biztosan nem. Iskolánk közben sportiskolává alakult, a „szaksportolók” napi edzésrendjébe nem fér be a kerékpáros felkészülés, a versenyrend nem enged meg két hét kiszakadást. De talán valahol valakiknek lenne hozzá kedvük, idejük, erejük.

